

ІНФОРМАЦІЙНА ЗНАЧУЩІСТЬ КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Як відомо, професійна готовність – це складне структурне утворення, основу якого складають цінності та позитивне ставлення до професії вчителя. Професійна діяльність це – стан особистості студента, його діяльність, яка дає можливість приймати самостійні рішення до продуктивної реалізації дій на основі, знань, умінь, досвіду. У складній і багатогранній професії вчителя такі самостійні види діяльності, як навчання, виховання і організація дітей насправді переплітаються, складаючи педагогічну діяльність.

Кожна професійна діяльність має свою структуру, у якій, на думку А.Г. Ковальова, можна виділити опорні і провідні властивості. Опорними властивостями педагога є любов і повага до праці з дітьми, вимогливість, здатність до визначення не тільки психології дітей, але й орієнтуватись у складних життєвих ситуаціях, уміння прогнозувати майбутнє кожного учня і всього учнівського колективу в поєднанні з педагогічними методами і формами роботи. Необхідною умовою успішної та якісної праці є свідомий вибір і позитивне емоційне ставлення, внутрішнє задоволення як самим процесом праці, так і його результатами. М.О. Леонтьєв зазначає, що діяльність учителя фізичної культури є системою внутрішньо підпорядкованих діяльностей, які мотивують, програмують, регулюють і контролюють практичну діяльність. Практика виступає більш активною і конкретною стороною цілісної діяльності, головним засобом перевірки істинності і значущості теоретичних положень.

Виходячи з положення, що професійна готовність майбутніх учителів фізичної культури характеризується інтегративним станом особистості, яка поєднує оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів, здібностей і особистісних якостей, у своїх дослідженнях ми визначили рівень теоретичної, практичної, фізичної, функціональної і психофізіологічної підготовленості студентів. З огляду на це на основі аналізу наукової та методичної літератури було відібрано сорок шість професійно значущих ознак готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання. Це – показники морфо-функціональних, психофізіологічних, психодинамічних, психологічних особливостей та особистісних якостей досліджуваних.

Науково-теоретична готовність характеризується наявністю певного обсягу соціально-гуманітарних, психолого-педагогічних, медико-біологічних і спеціальних знань, які є основою, підґрунтям формування одночасно на різних рівнях методологічному, теоретичному, методичному і технологічному. Крім цього фахова підготовка обов'язково передбачає комплекс знань професійного спрямування, відповідно до яких можна визначити характерні особливості майбутньої професії, умови і перспективи її розвитку.

Практична готовність пов'язана з наявністю у майбутніх учителів сформованих на належному рівні професійних умінь і навичок. О.О. Абайдуліна визначає зміст і обсяг педагогічних умінь, необхідних для вчителів різних предметів і виділяє такі групи: дидактичні (організація навчального процесу і керівництво пізнавальною діяльністю), виховні; пропагандистські; методичні і дослідницькі (спрямовані на вивчення передового педагогічного досвіду, аналіз і узагальнення особистісного досвіду), а також умінні в галузі самоосвітньої роботи педагога [1].

Метою нашого дослідження було визначення внутрішніх взаємозв'язків і взаємозалежностей між компонентами структури професійної підготовленості студентів Інституту фізичної культури та реабілітації.

Був проведений кореляційний аналіз згідно з належними вимогами [2]. Оцінка інформаційної значущості показників проводилася за трьома рівнями: високим – $r > 0,7$; середнім – $0,5 < r < 0,7$; низьким – $0,33 < r < 0,5$.

Для зручності математичної обробки і за логічною ознакою, всі компоненти структури професійної підготовленості були розподілені за блоками. У перший блок увійшли загальнопедагогічні здібності (організаторські, комунікативні, емоційно-мовленнєві), моральні і вольові якості, теоретична і практична підготовленість (успішність з теоретичних, практичних і спортивно-педагогічних дисциплін), уміння наочного показу фізичних вправ, комплексний показник підготовленості до професійної діяльності (успішність проходження педагогічної практики в загальноосвітніх школах і ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації).

На підставі середніх значень кореляційної матриці блоку теоретичної і практичної підготовленості та порівняльного аналізу суми кореляцій одного компонента по відношенню до інших, був визначений ранг інформативності досліджуваних компонентів, зміст і кількість взаємозв'язків (табл.1).

За даними таблиці найвищий ранг інформативності, тобто максимальну суму кореляційних значень має показник теоретичної підготовленості, який взаємопов'язаний на високому рівні з показником спеціальної підготовленості, тобто успішністю зі спортивно-педагогічних дисциплін ($r = 0,880$), педагогічною практикою у вищих навчальних закладах І-ІІ рівнів акредитації ($r = 0,800$) і загальноосвітній школі ($r = 0,740$). Зазначимо, що два останні значення характеризують комплексний показник підготовленості до професійної діяльності в школі та ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації.

Безперечно, будь-яка професійна діяльність успішна тільки при гармонійному поєднанні теорії і практики. У власних педагогічних вміннях спеціаліста синтезуються його теоретичні знання, тобто теорія служить раніше твердженню про те, що розвиток фізичних і координаційних здібностей сприяє вихованню моральних і вольових якостей, таких як відповідальність, обов'язковість, наполегливість, рішучість, витримка [2].

Таким чином, тісний взаємозв'язок усіх показників першого блоку ще раз підтверджує висновок про те, що структура професійної готовності – це складна система взаємопов'язаних і взаємобумовлених компонентів.

Таблиця 1

Кореляційна матриця компонентів теоретичної і практичної підготовленості студентів Інституту фізичної культури та реабілітації

п/п	Показники	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Моральні і вольові якості	1	280	260	290	100	300	380	380	410
2	Організаторські здібності	280	1	800	480	540	490	650	730	650
3	Комунікативні здібності	260	800	1	430	550	550	610	750	530
4	Практична підготовленість	290	480	430	1	530	660	880	440	500
5	Комплексний показник підготовленості до професійної діяльності в школі	100	540	550	530	1	830	740	490	600
6	Комплексний показник підготовленості до професійної діяльності у ВНЗ І-ІІ р.а.	300	490	550	660	830	1	800	550	550
7	Теоретична підготовленість	380	650	610	880	740	800	1	590	620
8	Емоційно-мовленнєві здібності	380	730	750	440	490	550	590	1	690
9	Уміння наочного показу фізичних вправ	410	650	530	500	600	550	620	690	1
10	Середнє значення кореляції	300	542	560	526	479	591	659	577	569
11	Ранг інформативності	9	6	5	7	8	2	1	3	4

(Знак, кома і нуль опущено)

Дані табл. 1 свідчать, що взаємозв'язок на високому рівні простежується між двома видами педагогічних практик ($r=0,830$), організаторськими та комунікативними здібностями ($r=0,800$), теоретичною підготовленістю і комплексним показником готовності до професійної діяльності у ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації ($r = 0,800$). Решта показників корелює між собою на середньому рівні ($r = 0,430-0,750$), окрім моральних і вольових якостей, взаємозв'язок з якими відзначений на низькому рівні ($r = 0,280-0,410$). Низька інформативність показників моральних і вольових якостей, швидше за все, пояснюється суб'єктивністю оцінювання даних показників.

Аналіз загальної картини отриманих значень (табл. 1) показує, що у блоці теоретичної і практичної підготовленості усі показники є інформативними.

Фізичний розвиток і фізична підготовленість. Будь-яка діяльність людини потребує достатнього фізичного розвитку і певного рівня сформованості фізичних якостей. Чим кращим є розвиток, тим вищою є працездатність людини, дії її більш економічні і енергетично раціональніші. Педагогічна діяльність фахівця з фізичного виховання належить до групи фізичної праці змішаного типу, яка поєднує елементи фізичного і розумового компонентів.

Разом з тим фізичний компонент – один з основних, від якого залежить володіння технікою показу фізичних вправ, загальний рівень рухової

підготовленості вчителя фізичної культури, адекватний вимогам професії.

Високий рівень розвитку фізичних (сили, гнучкості, швидкості, витривалості), швидкісно-силових і координаційно-рухових здібностей фахівця з фізичного виховання обумовлений, перш за все, специфікою діяльності. При цьому, фізичні здібності в більшості визначають стан здоров'я людини, довголіття її активного життя, стійкість організму до негативного впливу зовнішнього середовища і, нарешті, ефективність професійної діяльності [7].

До другого блоку структури увійшли показники *фізичного розвитку* (довжина й маса тіла, обсяг грудної клітки) та рівня фізичної підготовленості студентів. До останніх належать показники, що характеризують силу (динамометрія), швидкісно-силові здібності (стрибок у висоту та в довжину з місця), гнучкість (нахил уперед), швидкість (біг на 30 м), координаційно-рухові здібності (човниковий біг 15 м х 2), витривалість (біг на 300 м), здібність до орієнтування в просторі (ходіння по прямій із заплещеними очима) і м'язову чутливість (50% зусилля від максимальної динамометрії).

Аналіз кореляційної матриці (табл. 2) показує, що серед показників блоку найбільшу інформативність має стрибок у довжину з місця ($r = 0,391$), який корелює з бігом на 300 м ($r = 0,670$), динамометрією ($r = 0,610$), довжиною тіла ($r = 0,530$) і човниковим бігом 15 м х 2 ($r = 0,530$), що свідчить про тісний взаємозв'язок між основними показниками фізичних здібностей: силою, витривалістю, швидкісними і координаційно-руховими здібностями.

Не менш інформативними у блоці є показники довжини і маси тіла, між якими відзначений високий рівень взаємозв'язку ($r = 0,750$). Основні параметри фізичного розвитку (довжина і маса тіла) студентів корелюють на низькому і середньому рівнях з обсягом грудної клітки ($r = 0,400$) і ($r = 0,670$) відповідно, динамометрією ($r = 0,650$; $r = 0,570$), стрибком з місця у довжину ($r = 0,530$; $r = 0,440$), бігом на 30 м ($r = 0,420$; $r = 0,350$) і човниковим бігом 15 м х 2 ($r = 0,460$; $r = 0,530$). Окрім цього, довжина тіла взаємопов'язана з бігом на 300 м ($r = 0,380$).

Зрозуміла висока інформативність динамометрії, що має кореляційний зв'язок з показниками маси й довжини тіла, обсягом грудної клітки, стрибка в довжину з місця та човникового бігу на рівні $r = 0,510-0,650$, серед яких найбільші значення належать довжині і масі тіла, що цілком природно. З групи показників фізичного розвитку і фізичної підготовленості слід відзначити значення човникового бігу 15 м х 2 і бігу на 30 м, що мають високий рівень взаємозв'язку ($r = 0,710$). Отриманий результат цілком закономірний, оскільки виконання обох тестів вимагає високого рівня прояву швидкісних здібностей (швидкості рухової реакції, переробки інформації й частоти циклічних рухів).

Окрім цього, показники човникового бігу 15 м х 2 і бігу на 30 м корелюють на середньому рівні з довжиною тіла ($r = 0,460$; $r = 0,420$), масою тіла ($r = 0,530$; $r = 0,350$), динамометрією ($r = 0,520$; $r = 0,380$), стрибком у довжину ($r = 0,530$; $r = 0,440$) і бігом на 300 м ($r = 0,470$; $r = 0,550$).

Аналіз взаємозв'язку ($r > 0,5$) показників фізичного розвитку і фізичної підготовленості студентів Інституту фізичної культури та реабілітації показує, що найбільша кількість взаємозв'язків характерна для наступних показників: довжина і маса тіла, динамометрія та стрибок у довжину з місця.

Таким чином, за результатами досліджень, найбільш значущими параметрами другого блоку є стрибок у довжину з місця, максимальна динамометрія, човниковий біг 15 м х 2, біг на 30 м, а також морфо-функціональні показники (маса й довжина тіла, обхват грудної клітки). Ці компоненти не тільки взаємозалежні, але і зумовлюють один одного.

Функціональна підготовленість

До третього блоку були віднесені показники функціональної підготовленості, які характеризують загальну працездатність людини і є основою розвитку фізичних здібностей. Загальновідомо, що педагогічна діяльність учителя фізичної культури пов'язана з високим емоційним і загальним навантаженням і вимагає великої тривалості, оскільки протягом робочого дня необхідно провести шість – сім уроків з різними віковими групами. Значна рухова активність вчителя протягом уроку додає до розумової напруги і чимале фізичне навантаження. Тому, адекватний рівень функціональних можливостей необхідний учителю перш за все для того, щоб протистояти втомлюваності і зберігати високу працездатність до кінця робочого дня.

Таблиця 2

Кореляційна матриця показників фізичного розвитку і фізичної підготовленості студентів Інституту фізичної культури та реабілітації

3	40	750	1	670	570	250	370	440	50	350	530	150	260
4	200	400	670	1	510	100	380	350	160	350	310	160	150
5	170	650	570	510	1	240	180	610	20	380	520	330	330
6	160	330	250	100	240	1	370	70	30	150	120	40	140
7	90	290	370	380	180	370	1	480	90	250	190	240	100
8	210	530	440	350	610	70	480	1	110	440	530	670	250
9	140	200	50	160	20	30	90	110	1	60	140	120	30
10	120	420	350	350	380	150	250	440	60	1	710	550	100
11	60	460	530	310	520	120	190	530	140	710	1	470	40
12	60	380	150	160	330	40	240	670	120	550	470	1	20
13	120	80	260	150	330	140	100	250	30	100	40	20	1
- x	117	377	369	312	348	167	252	391	96	323	340	266	135
Jr	12	2	3	7	4	10	9	1	13	6	5	8	11

(Знак, кома і нуль опущено)

Оцінювання функціональних можливостей студентів проводилося на основі даних Гарвардського степ-тесту, який вважається найефективнішим і високо апробованим при тестуванні дітей, спортсменів і студентів [4].

До блоку функціональних можливостей увійшли такі показники: частота – серцевих скорочень (ЧСС) у стані спокою, ЧСС після навантаження, ЧСС першої, другої і третьої хвилини періоду відновлення, індекс Гарвардського степ-тесту. Слід зазначити, що ІГСТ - це спеціальний індекс, який характеризує швидкість відновних процесів після напруженої м'язової роботи, тобто чим більше ІГСТ, тим вища працездатність людини. Кореляційний зріз параметрів функціональних можливостей (табл.3) дав можливість вивчити взаємозв'язки і попередню інформативність показників блоку. Як свідчать дані таблиці, найбільш інформативним у третьому блоці є індекс Гарвардського степ-тесту, який має взаємозв'язок на високому рівні з ЧСС на 1-ій хвилині відпочинку ($r = 0,770$), ЧСС на 2-ій хвилині відпочинку ($r = 0,880$) і ЧСС на 3-ій хвилині відпочинку ($r = 0,810$); на середньому рівні – і після навантаження ($r = 0,560$).

Відмічена значна кореляція на рівні $r = 0,420-0,830$ між показниками частоти серцевих скорочень за першу, другу і третю хвилини. Найменша інформативна значущість у показників ЧСС після навантаження ($r = 0,320-0,650$) і в стані спокою ($r = 0,220-0,370$), що є цілком закономірним з погляду індивідуальних особливостей кожного організму.

Аналіз кореляційної матриці показників функціональних можливостей студентів Інституту фізичної культури та реабілітації показав (табл. 3), що в блоці найбільш інформативним є значення індексу Гарвардського степ-тесту (ІГСТ).

Таблиця 3

Кореляційна матриця показників функціональної підготовленості студентів Інституту фізичної культури та реабілітації

п/п	Показники	1	2	3	4	5	6
1	ЧСС у спокої	1	320	370	220	340	300
2	ЧСС після навантаження	320*	1	650	540	420	560
3	ЧСС після 1 хвилини відпочинку	370	650	1	650	510	770
4	ЧСС після 2 хвилини відпочинку	220	540	650	1	830	880
5	ЧСС після 3 хвилини відпочинку	340	420	510	830	1	810
6	ІГСТ	300	560	770	880	810	1
- x	Середнє значення кореляції	310	498	590	624	582	664
Jr	Ранг інформативності	6	5	3	2	4	1

Психофізіологічна підготовленість. Слід зазначити, що до психофізіологічних властивостей, які є базовими при виборі будь-якої професійної діяльності, належать особливості нервової системи (сила, рухливість і врівноваженість нервових процесів) емоційна стійкість, швидкість і точність рухових реакцій (простої й складної), гарна координація рухів.

З огляду на це у блок психофізіологічної підготовленості студентів були включені такі показники: темпінгметрія (ТТ загальне, ТТ середнє, ТТ 1, ТТ 2, ТТ 3, ТТ 4, ТТ 5, ТТ 6 – частота рухів руки за кожний 1-й, 2-й, 3-й, 4-й, 5-й і 6-й часовий п'яти-секундний відрізок); латентний час простої рухової реакції (ЛЧПРР)

на світловий і звуковий сигнал; латентний час складної рухової реакції ЛЧСРР (1-а, 2-а, 3-я спроба), кількість помилок; тремор (точність), тремор (кількість помилок); координованість (точність і кількість помилок).

Одним з видів педагогічного контролю за показниками сенсомоторної сфери і рухливості нервових процесів людини вважається темпінг-тест за тридцять секунд, який характеризує точність сприйняття заданих тимчасових інтервалів, активність м'язових зусиль, рівень м'язової регуляції, темп точних рухів [3]. Невипадково найбільш інформативними показниками блоку є загальне і середнє значення темпінг-тесту (ТТ), що мають дуже високий взаємозв'язок ($r = 1,000$) між собою і корелюють на високому рівні з іншими показниками ($r = 0,730-0,860$).

Аналіз кореляційної матриці решти значень блоку психофізіологічної готовності показав, що високу інформативність мають значення 1-ої, 2-ої і 3-ої спроби ЛЧСРР, які утворюють при цьому блок складної рухової реакції. Показник 3-ої спроби СРР взаємозв'язаний на високому рівні з результатами 1 і 2-ої спроб СРР ($r = 0,860$; $r = 0,930$) і координованістю ($r = 0,360$).

Найбільша кількість взаємозв'язків виявлена у показника координованості рухів за 30с, який обумовлює швидкість переробки інформації, чутливість і сприйнятливості зорового аналізатора, що забезпечує єдність рухів у часі. Даний показник на низькому рівні ($r = 0,270-0,480$) корелює з іншими показниками, найвпливовішим з яких є кількість допущених помилок при вимірюванні координованості.

Слід виділити значення простих рухових реакцій на світловий і звуковий сигнал, взаємозв'язки яких менш значущі і не виходять за рівень $r > 0,420$. Проте ці показники, що характеризують швидкість сприйняття зорового й слухового аналізатора і реагування на об'єкт, необхідні вчителю при різних ситуаціях, які трапляються протягом уроку (запобігання травмуванню, перевтома або перезбуджування дітей, дисциплінарні дії тощо).

Висновки. На підставі отриманих даних можна стверджувати, що особливості професійної діяльності фахівця з фізичного виховання пред'являють жорсткі вимоги до таких психофізіологічних характеристик: швидкості сприйняття інформації та здібностей до швидких стандартних рухів у відповідь на світловий і звуковий подразник. Таким чином, результати кореляційного аналізу показників психофізіологічної підготовленості студентів Інституту фізичної культури та реабілітації свідчать, що в четвертому блоці найбільш інформативними є значення загальної темпінг-метрії, координованості, латентного часу простої рухової реакції на світловий і звуковий сигнал та складної рухової реакції.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Балахнічова Г.В., Заремба Л.В.* Формування професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури: Навч-метод. матеріали для студентів випускних курсів ін-тів фіз. культури / Галина Валентинівна Балахнічова, Людмила Василівна Заремба. – Луцьк: РВВ Вежа, 2004. – 82 с.
2. *Вільчковський Е.С.* Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні". У92-2002: зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України / Едуард Станіславович Вільчковський. – Харків: ОВС, 2002. – С. 301-308.
3. *Дубогай О.Д.* Управління формуванням професійного інтересу до занять фізичними вправами у студентів педагогічного вузу // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. / Олександра Дмитрівна Дубогай. – Луцьк, 1999. – С. 15-17.
4. *Зубанова Н.Ю.* Засоби формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутніх вчителів фізичної культури / Методичні рекомендації / Наталія Юрївна Зубанова. – Луцьк, 1996. – 22 с.
5. *Карпюк Р.П.* Підготовка вчителя фізичної культури до розв'язання професійних ситуацій: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський ДНУ / Роман Петрович Карпюк. – Тернопіль, 2004. – 20 с.
6. *Сущенко Л.П.* Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія / Людмила Петрівна Сущенко. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.
7. *Шиян Б.М.* Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології АПН України / Богдан Михайлович Шиян. – К., 1997. – 50 с.
8. *Ялович В.Т.* Психологічні умови формування педагогічних здібностей у вчителів фізичної культури / Володимир Трохимович Ялович. – Луцьк: Вежа, 1998. – 146 с.

Подано до редакції 12.04.2010

РЕЗЮМЕ

Одним із пріоритетних завдань держави на сучасному етапі є збереження та зміцнення стану здоров'я і фізичної підготовленості дітей та молоді. Важлива роль у виконанні цього завдання належить майбутнім педагогам з фізичної культури, від діяльності яких залежить гармонійний розвиток підростаючого покоління, єдність фізичних, психічних, духовних і соціальних потреб особистості. У статті розглядаються результати досліджень внутрішніх взаємозв'язків і взаємозалежностей між компонентами структури професійної підготовленості майбутніх фахівців з фізичного виховання.

Ключові слова: професійна підготовленість, професійна діяльність, функціональна підготовленість, психофізіологічна підготовленість, студенти, кореляційна матриця.

П.Б. Джурицький

ИНФОРМАЦИОННАЯ ЗНАЧИМОСТЬ КОМПОНЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВ - ЛЕННОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ

РЕЗЮМЕ

На современном этапе одной из приоритетных задач государства является сохранение и укрепление состояния здоровья и физической подготовленности детей и молодежи. Важную роль в исполнении этих задач принадлежит будущим педагогам по физической культуре, от деятельности которых зависит гармоничное развитие подрастающего поколения, единство физической, психической, духовной и социальной потребности личности. В статье рассматриваются результаты исследований внутренних взаимосвязей и взаимозависимостей между компонентами структуры профессиональной готовности будущих специалистов по физическому воспитанию.

Ключевые слова: профессиональная подготовленность, профессиональная деятельность, функциональная подготовленность, психофизиологическая подготовленность, студенты, корреляционная матрица.

P.B. Jurynsky

INFORMATIONAL SIGNIFICANCE OF COMPONENTS OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL EDUCATION

SUMMARY

Nowadays one of the priority problems of the state is preservation and strengthening of the state of health and physical readiness of children and youth. The important role in realization of these problems belongs to future teachers of physical training, whose activity influences harmonious development of the rising generation, the unity of physical, psychological, spiritual and social needs of the personality. The article considers results of the research on internal interrelations and interdependences between the components of the structure of professional readiness of future specialists in physical training.

Keywords: professional readiness, professional activity, functional readiness, psycho-physiological readiness, students, a correlation matrix.